

ئاۋلە: لەبارەى نەخۆشپەكەوه

نەخۆشپەكە

ئاۋلە نەخۆشپەكەى ترسناكى درمه كه دهكرت هەندىك جار كوشنده بىت. هىچ چارهسەرىكى تايهت نيه بۇ نەخۆشپەكەى ئاۋلە و تاكه رىگرتن فاكسىن (كوتان)ه. ناوهكه ئاۋلە *smallpox* له وشەپەكەى لاتىنپەوه وەرگىراوه كه به ماناى پەلەپەله دىت كه ئەمەش ئاماژەپە بهو زىبكه دەرىپەپەوهى كه لەسەر دەموچاو و لەشى كەسپىكى توشبو دەردەكەوئت .

دوو جۆرى كلينىكى ئاۋلە هەپە:

- قارىۋلای گەوره، ئەمە جۆره سەخت و هەرە باوهكەى ئاۋلەپە، كه لىرى زۆرتر و تاى بەرزترى لەگەلە. چوار جۆر ئاۋلەى قارىۋلای گەوره هەپە: ئاساىى (باوترىن جۆره و 90% ى حالەتەكان لەم جۆرەن)؛ گۇراو (مامناوهندىپە و لەو كەسانەدا رودەدات كه پىشتەر كوتراون)؛ جۆرى تەخت ؛ خوئىن بەرىبون (دەگمەنە و زۆر سەختە). لەروى مېژووپەوه، قارىۋلای گەوره بەهەمو جۆرهكانپەوه رىژەى 30% مردنى لەگەلە؛ لەگەل ئەوهدا ئاۋلەى تەخت و خوئىن بەرىبون عادەتەن كوشندهن.
- قارىۋلای بچوك كه نەخۆشپەكەى زۆر كەمتر باوه و سەختە و لەروى مېژووپەوه رىژەى كوشندهپى لە 1% و كەمترە.

هەزاران سالە كەوتنەوهى ئاۋلە ناوبەناو رویداوه بەلام نەخۆشپەكەى ئىستا بنەپىركراوه پاش پرۆگرامىكى كوتانى سەركەوتو له سەرتاسەرى جىهان دا. دوا حالەتى ئاۋلە له ولاپەتەپە كىگرتوئەكانى ئەمەرىكا له سالى 1949 دا بو. دوا حالەت كه به شىوئەپەكەى سروسىتى رویداپىت له جىهان دا له سوئمال بوه له سالى 1977 دا. پاش ئەوهى نەخۆشپەكەى له جىهان دا بنەپىركرا، كوتانى عادەتى له دژى ئاۋلە كه هەمو خەلك بگرتنەوه وەستىنرا چونكه چىتر پىنوبست نەبو بۇ رىگرتن.

ئاۋلە له كوئوئە دىت

ئاۋلە بەهۆى فایرۇسى قارىۋلأوه دروست دەپىت كه هەزاران سال پىنش ئىستا لەناو دانىشتوانى مروؤف دا سەرىپەلداوه. فایرۇسى قارىۋلأو بنەپىركراوه جگە لهو پىرەى كه له تافىگەكان دا هەلگىراوه. لەگەل ئەوهدا، دوابەدواى روداوهكانى سىپىتمبەر و ئۆكتۆبەرى 2001، نىگەرانیپەكى زىاد هەپە كه رەنگە فایرۇسى قارىۋلأو وەك مادەپەك بەكارپىت له بابۆتوررېزم دا. لەبەر ئەم هۆپە، حكومەتى ولاپەتەپە كىگرتوئەكانى ئەمەرىكا تەحزىرى وەرگرتوئە بۇ مامەلەكردنى كەوتنەوهى ئاۋلە.

گواستەوه

بەگشتى پەپوئەندى راستەوخو و درىژخاپەن پىنوبستە بۆئەوهى ئاۋلە له كەسپىكەوه بگۆنرېتەوه بۇ كەسپىكى تر. هەرەها دەشىت ئاۋلە له رېى پەپوئەندى راستەوخو لەگەل شلەى لەشى كەسپىكى توشبو پان كەلوپەلى پىسبوى وەك نوئىن و جلوپەرگەوه دروست بىت. بەدەگمەن ئاۋلە بلاوئوتەوه له رېى فایرۇسەوه كه له هەوادا بىت له شوئىنى داخراوى وەك ناوبىنا و پاس و شەمەندەفەر دا. مروؤف تاكه هەلگىرى سروسىتى قارىۋلأوپە. پىنچىت كه ئاۋلە له رېى مېرو و ئاژەلەوه بگۆنرېتەوه .

كەسپىك كه ئاۋلەى هەپىت هەندىك جار هەر لهو كاتەوهى تاى لى هات نەخۆشپەكەى لىوئە دەگۆنرېتەوه بۇ كەسپىكى تر بەلام نەخۆشپەكەى ترسى هەرە زۆرى گواستەوهى دەپىت بۇ كەسانى تر لەگەل دەركەوتنى لىر له لەشى كەسە توشبوئەكەدا. كەسە توشبوئەكە عادەتەن لەم قۇئاغەدا زۆر نەخۆش

ده پټ و توانای هاتوچوی نامینیت له ناو خه لک دا. کهسه توشبوه که نه خوشیه که ی لپوه ده گوږزپته وه تا هه لوه رینی دوا قه تماغه ی ټول له که.

نه خوشی ټول له

ماوه ی ته شه نه کړدن
(ماوه که ی: 7 تا 17
روژ)
نه خوشیه که
ناگوږزپته وه

که و تنه بهر ډایروسه که ماوه یه کی ته شه نه ی به دوا دادیت که تایدا که سه که هیچ نیشانه یه کی نیه و رهنکه هه ست بکن که ته ندروستن. ټم ماوه ی ته شه نه کړنه 12 تا 14 روژ ده خایه نیت به ټیکرا به لام ده کړت 7 تا 17 روژ بخایه نیت. له م ماوه یه دا نه خوشیه که ناگوږزپته وه

نیشانه
سه ره تاییه کان
(پروډروم)
(ماوه که ی: 2 تا 4 روژ)
هه نډیک کات
نه خوشیه که
ده گوږزپته وه*

یه که م نیشانه کانی ټول له تا و هه سستی گشتی نه خوشی و سه رټیسه و له ش ټیسه و هه نډیک جار رشانه وه یه. تا عاده تن به رزه، له 101 تا 104 پله ی فه ره نه پات. له م قوناغه دا که سه که ټه ونده نه خوشیه که ناتوانیت به رده وام بیت له سه ر چالاکیه روژانه کانی. ټم قوناغه پنی ده وترت پروډروم و رهنکه دوو تا چوار روژ بخایه نیت.

لیره که سه ره تا وه ک په له ی سوری بچوک له سه ر زمان و دم ده **درده که ویت**. ټم په لانه ده بنه برین و که ده ته قن و ډایروسی زور به دم و فورگ دا بلاوده که نه وه. له م کاته دا که سه که **ټه وپه ری شیاوی ټه وپه** که نه خوشیه که ی لپوه **بگوږزپته وه**. له و کاته دا که برینه کانی ناو دم ده ته قن، لیر درده که ویت له سه ر پیست، له ده موچاوه وه ده سټپیده کات و به قول و قاچ و دواپی ده ست و پی دا بلاوده بیتته وه. عاده تن لیر له 24 کاتژمیر دا به هه مو گیان دا بلاوده بیتته وه. که که سه که لیری دردا ، عاده تن تا داده به زیت و که سه که هه ست ده کات باشته ره. له سپه م روژی لیر درده رانه که دا، لیره که ده بیتته زیبکه ی در په ریو. له روژی چواره م دا، زیبکه که پر ده بیت له شله ی خه ست و عاده تن چالیکتی ټیدایه له ناوه راست دا که له ناوک ده چیت. (ټمه خاسیه تی جیا که ره وه ی ټول له په.)
له م کاته دا دیسان تا به رزه بیتته وه و به به رزیی ده مینیتته وه تا زیبکه کان

لیری سه ره تا
(ماوه که ی: نریکه ی
چوار روژ)
نه خوشیه که له هه مو
کات زورتر شیاوی

زبیکه ی کیمدار
(ماوه: نریکه ی 5 روژ)
نه خوشیه که
ده گوږزپته وه

زبیکه کان **کیمی** تی دیت – که نوک تیژه و عاده تن خره و ره قه که ده سستی لیده درت وه ک ټه وه ی شتیکی خری بچوک له ژر پیسته که دا بیت. زوربه ی کات خه لک ده لین زبیکه کان وه ک ټه وه وایه شتیکی بچوکی ره ق خزیرایته ژر پیسته که وه

کیم و قه تماغه
(ماوه: نریکه ی 5 روژ)
، نه خوشیه که
ده که نر ټه وه

کیمه کان به رگیکی ره ق دروست ده که ن و ده بنه **قه تماغه** . له کوټایی هه فته ی دوه م دا و پاش ټه وه ی لیره که درده که ویت، زوربه ی برینه کان قه تماغه یان در کرده.

نه مانی قه تماغه)
(ماوه: نریکه ی 6 روژ) ،
نه خوشیه که
ده گوږزپته وه

قه تماغه کان ده سته کان به هه لوه رین، نیشانه له سه ر پیسته که جیده هیلیت و دواچار **ټه سه ری** قول جیندیلیت. زوربه ی قاتماغه کان هه لده ورین سی هه فته پاش در که و تنی لیر درده رانه که. که سه که نه خوشیه که ی لپوه ده گوږزپته وه تا هه مو قه تماغه کان هه لوه ریون.

قەتماغەكان
هەلۆهەريون –
نەخۆشپەكە

قەتماغەكان هەلۆهەريون. كەسەكە چيتر نەخۆشپەكەي ليوە ناگيرتتەوہ

* رەنگە ئاولە لە قوناغی پرۆدروم دا بگويزرتتەوہ بۆ كەسيكى تر بەلام نەخۆشپەكە لە ماوہي يەكەم حەوت تا دە رۆژي سەرەتاي پاش ليردەردانەكە دا ئەوپەري شياوي گواستتەوہ يە.

بۆ زانيارى زياتر، پەيوەندي بکە بە فەرمانگەي تەندروستی (داکوٹاي باکور) هوه لە ربي ژماره تەلەفوني 701 328 2378 .